

UTICAJ ZAKONSKOG SISTEMA ZA REGISTRACIJU I POSLOVANJE PRIVREDNIH DRUŠTAVA NA RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Driton Muharremi

Docent, Pravni fakultet Univerziteta AAB u Prištini,
driton.muharremi@universitetiaab.com; ORCID ID: 0000-0002-3042-4467

Vladimir Stojanović

Redovni profesor, Panevropski univerzitet Apeiron Banja Luka,
vladimir.s.stojanovic@apeiron-edu.eu; ORCID ID: 0000-0003-4972-7553

Sažetak: *Pravni sistem u Bosni i Hercegovini je veoma složen, te kao takav ima negativan uticaj na razvoj preduzetništva. Registracija privrednih društava u razvijenim državama traje jedan dan, u Bosni i Hercegovini je potrebno i do mjesec dana. Ovaj proces je direktno vezan za direktne strane investicije, kojih u Bosni i Hercegovinu u poređenju npr. sa Srbijom ima i do deset puta manje. Ovaj rad će biti baziran prema istraživanju teorijskog dijela koja je procedura registracije firme u pitanju, kako za domaće, tako i za strane državljane, kao i potrebni vremenski period za registraciju. Također, pored teorijskog dijela, u radu će biti i istraživački dio, na osnovu dostupnih podataka, te koji su to parametri koji utiču na razvoj preduzetništva u Bosni i Hercegovini. Razvoj preduzetništva u velikoj mjeri utiče od domaćih i stranih investitora, ali i stvorene klime i ambijenta rada. Upravo su ovo varijable koje će se uzeti u obzir pri analizi mjerenju uticaja određenih parametara na razvoj preduzetništva. Nezaobilazna varijabla u analizi je zakonska procedura registracije i poslovanja kompanija. Ovaj segment igra veliku ulogu kod domaćih i stranih investitora. Upravo će analiza pokazati u kojoj mjeri iste utiču na razvoj preduzetništva. Regresiona analiza je ponudila različite koeficijente uticaja određenih varijabli, što u konačnici postavlja prioritete kod realizacije određenih poslovnih barijera. Zavisna varijabla je razvoj privrednih društava u BiH (RPD), dok su nezavisne složeni sistem administracije (SSA), visoki parafiskalni nameti (VPN), nizak stepen ulaganja države u preduzetništvo (NSU) i nedovoljan stepen stranih investicija (NSI). Cilj ovog rada je istražiti i na naučno utemeljen način utvrditi koliko složena zakonska regulativa ima uticaj na razvoj preduzetništva u Bosni i Hercegovini, uzimajući u obzir i druge poslovne barijere, zavisno od dostupnih sekundarni podataka. Postavljena hipoteza glasi da složeni sistem registracije privrednih društava ima negativan uticaj na razvoj preduzetništva u Bosni i Hercegovini.*

Ključne riječi: *Registracija privrednih društava, zakonski okvir, model, preduzetništvo, analiza kompanija*

JEL klasifikacija: K22, K23, M13.

UVOD

Preduzetništvo je vid makroekonomske aktivnosti. U savremenim zemljama postoji niz aktivnosti vladajućih struktura koje su usmjerene na ostvarivanje makroekonomske stabilnosti, koje podstiču ekonomski rast i stvaraju atraktivno poslovno okruženje sa umanjenim tržišnim rizicima, gdje je cilj privući edukovan stručni kadar, tehnologiju, tržišne transakcije, pribaviti kapital, osigurati odgovarajuće uvjete oporezivanja. Prije svega, nastoji se privući kvalificirana i produktivna radna snaga (Gavrić, Obhodaš, & Jakupović, 2021).

Preduzetništvo je vrlo važan aspekt u svakom pravnom sistemu, a naročito u savremenim zemljama. Razvoj privrede neke države se ocjenjuje parametrima njenog ekonomskog razvoja, a neizbježan sastavni dio i uvjet za ekonooski razvoj je i razvoj preduzetništva u toj zemlji.

Kao i u svim savremenim državama, tako i u Bosni i Hercegovini preduzetništvo ima veliku važnost. Međutim, uprkos tome, preduzetništvu se ne pridaje dovoljno pažnje. U Bosni i Hercegovini postoji visoka stopa nezaposlenosti i relativno nizak bruto domaći proizvod. Kada govorimo o pristupanju Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji, razvoj preduzetništva ima strateški značaj. Stoga, vrlo je bitno da vlasti u Bosni i Hercegovini razvoj preduzetništva posmatraju kao jedan od svojih prioriteta. Za generiranje i uspostavljanje politika koje se tiču razvoja preduzetništva, ali i uslova za provedbu istih, neophodno je imati adekvatnu institucionalnu infrastrukturu. Institucionalni okvir koji je podoban za preduzetništvo sastoji se od „fundamentalnih političkih, socijalnih i pravno-baziranih pravila koji učvršćuju osnovu za proizvodnju, razmjenu i distribuciju (Smallbone & Welter, 2006).

Ranije analize na sličnu temu su dokazale da je najveći utjecaj na zadovoljstvo u poslovanju imaju menadžerski kapaciteti, gdje su beta koeficijenti 0,367. Nešto manji utjecaj na zadovoljstvo poslovanja ima razvoj poduzeća i poticaji iz proračuna, dok najmanji utjecaj na zadovoljstvo poslovanja ima ljudski potencijal. Dobivena beta COTA statistički je značajna jer je p-vrijednost $<0,05$, u sva četiri slučaja. (Šupuković, Jakupović, & Obhodaš, 2019).

REGISTRACIJA I POSLOVANJE PRIVREDNIH DRUŠTAVA U BIH

Registracija i poslovanje privrednih društava u BiH je jedan vrlo složen proces, te samim tim kao takav utiče na razvoj pduzetništva u BiH. Strani investitori mogu osnivati privredna društva/firme u BiH samostalno, a mogu nastupiti kao fizička ili kao pravna lica. Dakle, strana fizička i pravna lica u slučaju da žele da posluju u BiH moraju da registruju kompaniju - a prava stranih investitora u BiH ista su kao i prava domaćih investitora. (FIPA, 2022).

Ukoliko strani investitor planira da rukovodi firmom potrebno je da ima i bora- višnu i radnu dozvolu – što je regulisano Zakonom o boravku i kretanju stranaca i azilu u BiH. Samoosnivanje, rad i prestanak poslovanja privrednih društava u BiH reguli- šu Zakon o privrednim društvima Federacije Bosne i Hercegovine (Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, 23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07 i 84/08 i 63/10) i Zakon o privrednim društvima Republike Srpske (Službeni glasnik Republike Srpske, 127/08 i 58/09).

Procedura osnivanja firme može trajati od 30-45 dana budući da postoje određeni tehnički nedostaci, mada sami zakoni predviđaju 5 dana za osnivanje firme, odnosno

za sudsku registraciju. Prilikom osnivanja firme savjet je da se angažuje advokat da bi procedura tekla brže, a angažovanje notara je obavezno na samom početku budući da osnivački akt mora biti ovjeren od strane notara. (Šupuković, Jakupović, & Obhodaš, 2019)

Najčešći oblik privrednog društva u BiH jeste društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) i procedura osnivanja je ista za cijelu teritoriju BiH. Koraci pri osnivanju Društva s ograničenom odgovornošću (d.o.o.) su sljedeći:

- *KORAK 1 - Priprema i sastavljanje osnivačkog akta* - D.o.o. se može osnovati Ugovorom o osnivanju ili Odlukom o osnivanju. Ukoliko je osnivač jedna osoba, društvo se osniva Odlukom o osnivanju. Ukoliko više osoba želi osnovati društvo, potrebno je zaključiti Ugovor o osnivanju. D.o.o. mogu osnovati fizička lica (pojedinci - domaća i strana lica) ili pravna lica (domaća i strane kompanije). Ovjeru osnivačkog akta vrše notari.
- *KORAK 2 - Uplata osnivačkog uloga na prelazni račun kod banke po odabiru osnivača*
- *KORAK 3 - Registracija kod Općinskog suda*-Sud je po službenoj dužnosti obavezan dostaviti informacije o registraciji stranog ulaganja Ministarstvu vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH koje vodi Registar stranih ulaganja i čija potvrda može biti potrebna u slučaju traženja carinske povlastice na uvoz opreme.
- *KORAK 4 - Izrada pečata* - Uz zahtjev za izradu pečata privrednog društva mora se priložiti i kopija rješenja o upisu društva u sudski registar. Minimalan sadržaj pečata je naziv i sjedište kompanije. Izrada pečata se vrši u ovlaštenim pečatoreznicama. Troškovi izrade pečata se kreću od 30 do 50 KM, ovisno o sadržaju i veličini pečata.
- *KORAK 5 - Otvaranje žiro računa* - Za otvaranje žiro računa u poslovnoj banci potrebno je priložiti ovjerene kopije - rješenje o upisu u sudski registar (ne starije od 6 mjeseci); rješenje o identifikacionom broju; potvrdu o matičnom i carinskom broju (samo za društva čija djelatnost obuhvata vanjsku trgovinu); identifikacioni dokument za osobe koje treba da dobiju punomoć za žiro račun koji se otvara; ovjeren potpis ovlaštenih osoba za platni promet.
- *KORAK 6 - Prijavljivanje društva i zaposlenih u poresku upravu* - Za prijavu kompanije u nadležnoj poreskoj upravi potrebni sljedeći dokumenti (original ili ovjerena kopija): rješenje o upisu u sudski registar; potvrda o matičnom/identifikacionom broju popunjen obrazac za prijavu kompanije.
- *KORAK 7 - Rješenje o ispunjavanju tehničkih uvjeta za početak obavljanja djelatnosti* - Za dobijanje ovog rješenja su neophodni sljedeći dokumenti (u originalu ili ovjerenom kopiji): zahtjev (najčešće postoji obrazac); kopija rješenja o upisu u sudski registar; dokaz o plaćenju taksu za administraciju.
- *KORAK 8 - Početak poslovanja* - Ostala privredna društva, pored društva sa ograničenom odgovornošću, a koja je moguće osnovati u BiH su: društvo s neograničenom solidarnom odgovornošću (d.n.o./o.d), društvo s ograničenom odgovornošću (d.o.o.), komanditno društvo (k.d.) i dioničko, odnosno akcionarsko društvo (d.d./a.d.). Kod ovih društava postoje određene razlike prilikom osnivanja u Federaciji BiH i u Republici Srpskoj.

SLOŽENI ZAKONSKI SISTEM I RAZVOJ PREDUZETNIŠTVA

U Bosni i Hercegovini nisu stvoreni pravno-regulatorni i institucionalni okviri čiji bi cilj bio podrška sektoru malih i srednjih preduzeća, odnosno preduzetništvu. Taj proces institucionalnog zaokruživanja i implementacije je zaustavljen.

Zakon o državnoj pomoći Bosne i Hercegovine je usvojen još 2012. godine, međutim, ni danas, nakon 10 godina, Agencija za državnu pomoć još uvijek nije potpuno operativna. Do sada je napravljeno mnogo propusta koji znatno utiču na razvoj preduzetništva u našoj zemlji. Neki od njih su nedonošenje zakona o razvoju preduzetništva, neformiranje Agencije i Fonda za preduzetništvo, neusvajanje Strategije razvoja preduzetništva, neimplementiranje postojeće Strategije, nepostojanje jedinstvenog registra preduzeća, nepredlaganje novih zakona, nisu napravljene izmjene postojećih zakonskih propisa itd.

Trenutni sistem registracije poslovnih subjekata u Bosni i Hercegovini potiče još iz vremena socijalizma, kada je privatni biznis smatran ideološkim neprijateljem sistema. U vrijeme socijalizma, upravo iz tog razloga, pravni okvir je bio uspostavljen na način da je poduzetnicima, u cilju obeshrabrenja otvaranja privatnog preduzetništva, postavljen ogroman broj prepreka. Cilj je bio da se dovede u pitanje isplativost privatnog preduzetništva. Danas, iako je Bosna i Hercegovina prigrllila kapitalizam, još uvijek je u velikoj mjeri prisutan isti mentalitet, način razmišljanja i odnos prema privatnom preduzetništvu.

Za vrijeme Jugoslavije industrijske korporacije su bile u društvenom vlasništvu, i osiguravale su radna mjesta stanovništvu (Danovic, Obhodaš, & Jakupović, 2020). Privatni preduzetnici su posmatrani sa nepovjerenjem, što se jednim dijelom zadržalo i danas. Jedan od razloga je taj što još uvijek ne shvataju funkciju i značaj privatnih preduzetnika u jednoj privredi.

Složeni zakonski sistem i njegove implikacije na preduzetništvo u Bosni i Hercegovini

Kada govorimo o Bosni i Hercegovini, previše vladinih institucija i nivoa vlasti je uključeno u proces registracije, što rezultira ogromnim brojem zakona koji se tiču procesa započinjanja obavljanja poslovne aktivnosti. Također, moramo naglasiti da su isti ovi mnogobrojni zakoni predmet konstantnih izmjena. Od toga o kojoj poslovnoj aktivnosti i kojoj vrsti preduzeća je riječ zavisi i primjena ovih zakona. Vladajuće strukture vrlo često ne vide negativan efekat koji ovi zakoni imaju na privredu. Stoga, umjesto da rade na pojednostavljenju procedura i olakšavanju okolnosti za preduzetnike, oni uglavnom vrijeme i energiju ulažu na opravdavanje postojeće legislative. Postojeći sistem je godinama građen na neplaniranom rastu državne, ali i lokalne regulative, temeljeno dijelom na potrebi države da osigura prihode. Kod državnih službenika, i često i javnosti, prevladavaju negativni stavovi prema preduzetnicima.

Često se od države očekuje da osiguran radna mjesta na način da osigura velika ulaganja u privredu. Ključ promjene ovakvog razmišljanja leži u razumijevanju da su osnovni pokretač razvoja privrede i zdravog okruženja upravo mala privatna preduzeća. Mala privatna preduzeća su temelj za velika ulaganja. I upravo razumijevanje ovoga je potrebno za promjenu ponašanja državnih službenika u pozitivnom pravcu. Državni službenici moraju usvojiti uslužni mentalitet kada su u pitanju preduzetnici.

Dakle, nosilac privrednog razvoja u svijetu je razvoj preduzetništva. Širom svijeta postoje implementirane mjere i zakoni koji se odnose na posebnu podršku preduzetnicima. I uprkos činjenici da i u našoj zemlji preovladavaju preduzetništva, Bosna i Hercegovina nije razvila ni usvojila adekvatne tehničke, finansijske, regulatorne i legislativne mjere podrške ovoj grupi preduzeća. Uslijed kompleksnog državnog ustrojstva i manjka koordinacije, jedinstven ekonomski prostor ne postoji. Entiteti imaju usvojene vlastite uredbe i zakone kojima se reguliše oblast preduzetništva, te uspostavljene vlastite institucije za stručnu, tehničku i finansijsku podršku. Na državnom nivou ne postoji Zakon o preduzetništvu, kao ni fond i Agencija za preduzetnike, također ni Strategija razvoja preduzetništva i akcioni plan nisu usvojeni.

Pored svega navedenog, preduzetnici posluju u veoma nepovoljnom poslovnom okruženju, tj. okruženju u kojem su još uvijek prisutni neobnovljena privreda, nelikvidnost, neuspješna privatizacija, gubitak nekadašnjeg tržišta, te nepostojanje razvojnog aspekta uz ogroman administrativni aparat. Nedostatak koordinacije i strateškog usmjerenja je posebno došao do izražaja kada se desila pandemija izazvana coronavirusom. Dok je u većini razvijenih zemalja usvojen niz mjera podrške privredi, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine se odlučila za vrlo ograničen broj instrumenata finansijske podrške čiji je osnovni cilj bio održavanje tekuće likvidnosti preduzeća. Lako možemo primijetiti da su reakcije u mnogim sferama bile zakašnjele i nedovoljne, veliki broj korisnika nije bio obuhvaćen. Bez koordinisanog strateškog, dugoročnog pristupa mjerama i razvoju privrede, a naročito preduzetništvu, efekti svih mjera će biti privremenog karaktera i neadekvatni.

METODOLOGIJA

Umjesto prostog modela $Y = f(x, \varepsilon)$, posmatrat ćemo tzv. višestruki regresioni model $Y = f(x_1, x_2, \dots, x_k, \varepsilon)$. Uključivanjem novih nezavisnih promjenljivih u regresioni model usložnjava se analiza. S obzirom na današnje stanje računarske tehnike to ne predstavlja veliki problem (Marjanović, 2019).

Ograničit ćemo se na posmatranje linearne regresije i korelacije sa dvije nezavisno-promjenljive. Analiza modela sa većim brojem nezavisno-promjenljivih vrši se principijelno na isti način, s tim što zahtijeva korišćenje složenijeg aparata linearne algebre (Jerković, Obhodaš, & Iličić, 2019).

U ovoj analizi korišteni su sekundarni podaci koji su dodatno analizirani primjenjivim statističkim metodama, u statističkom paketu za obradu podataka, koju je analizirao, grafički i tabelarno predstavio i teorijski interpretirao autor ovog rada.

Regresijski model predstavlja matematičku funkciju kojom se opisuje zavisnost jedne (zavisne) varijable o jednoj ili više nezavisnih varijabli. Opći oblik regresijskog modela je dat formulom 1.:

Formula 1.

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_k) + \varepsilon$$

Y – zavisna varijabla, X_1, X_2, \dots, X_k – nezavisne varijable, $f(\)$ – neka od matematičkih funkcija čiji oblik zavisi o konkretnom primjeru međuzavisnosti istraživanih pojava, ε – stohastička varijabla koja izražava nesistemske utjecaje na zavisnu varijablu.

Cilj regresijske analize je utvrditi smjer, oblik i jačinu veze između analiziranih pojava. Smjer veze može biti pozitivan i negativan. Pozitivna veza znači direktnu proporcionalnost varijabli u modelu regresije, odnosno većim vrijednostima nezavisne varijable odgovaraju veće vrijednosti zavisne varijable i obrnuto. Kod negativne veze između pojava u regresijskom modelu povećanjem vrijednosti nezavisne varijable smanjuje se vrijednost zavisne varijable. Oblik veze je definiran oblikom matematičke funkcije koja predstavlja deterministički dio modela regresije. Tako postoje linearni i krivolinijski modeli. Veza među varijablama kod linearnog modela je predočena linearnom funkcijom, čiji je graf pravac, a kod krivolinijskih modela veza između varijabli ima oblik neke druge matematičke funkcije, čiji je graf neka kriva linija. Jačina veze se određuje analizom slučajne varijable regresijskog modela. Slučajnom varijablom se predočuju nesistemske utjecaji, odnosno utjecaji pojava koje nisu uključene u model. Prema broju varijabli koje su uključene u model, modeli regresije se dijele na jednostavne i višestruke. Jednostavni model regresije ima jednu zavisnu i jednu nezavisnu varijablu, a višestruki modeli imaju jednu zavisnu i dvije ili više nezavisnih varijabli. (Obhodaš, Radosavac, & Obhodaš, 2021)

Analiza uticaja složenog sistema administracije, direktnih stranih investicija, ulaganja države u razvoj preduzetništva i visok stepen parafiskalnih nameta na razvoj privrednih društava u Bosni i Hercegovini

Ovaj model daje najbolje moguće predviđanje vrijednosti zavisne promjenjive na osnovu vrijednosti nezavisnih promjenjivih, ako su sve pretpostavke ispunjene. Na osnovu veličine regresionih koeficijenata možemo zaključiti koliki je relativni uticaj ili važnost svake nezavisne promjenjive, ako se ti koeficijenti konvertuju u beta koeficijente β . Ovi koeficijenti se dobiju kada se sve vrijednosti promjenjivih standardizuju. (Šupuković, Jakupović, & Obhodaš, 2019)

Tabela 1. Cronbach Alfa test

Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items
.593	5

Izvor: Obrada autora u statističkom paketu SPSS 20.

Kada su u pitanju varijable koje se odnose na pitanje uticaja određenih parametara na razvoj privrednih društava, može se zaključiti da je Cronbach Alpha test pokazao da postoji srednje visoka veza između varijabli, te da je kompitabilnosti između varijabli zadovoljena.

Tabela 2. Koeficijenti korelacije modela

		Correlations				
		RPD	SSA	VPN	NSU	NSI
Pearson Correlation	RPD	1.000	-.936	-.896	.128	-.890
	SSA	-.936	1.000	.907	-.127	.932
	VPN	-.896	.907	1.000	-.022	.934
	NSU	.128	-.127	-.022	1.000	-.018
	NSI	-.890	.932	.934	-.018	1.000
Sig. (1-tailed)	RPD	.	.000	.000	.049	.000
	SSA	.000	.	.000	.051	.000
	VPN	.000	.000	.	.390	.000
	NSU	.049	.051	.390	.	.410
	NSI	.000	.000	.000	.410	.
N	RPD	168	168	168	168	168
	SSA	168	168	168	168	168
	VPN	168	168	168	168	168
	NSU	168	168	168	168	168
	NSI	168	168	168	168	168

Izvor: Obrada autora u statističkom paketu SPSS 20.

Analiza pokazuje da postoji prilično visoka negativna korelacija između razvoja privrednih društava i sistema složene administracije, visine parafiskalnih nameta i niskog stepena stranih investicija. Ovaj podatak pokazuje da rast ovih parametara utiče na pad stepena razvoja privrednih društava. Sva tri pomenuta koeficijenta su izuzetno visoka, te predstavljaju jak stepen. Koeficijent korelacije između ulaganja države u preduzetništvo i razvoja privrednih društava nije visok, što pokazuje malu vezu između ove dvije varijable. Treba napomenuti da su sva četiri koeficijenta statistički značajna.

Tabela 3. Parametri modala

Model Summary ^b										
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	.944 _a	.890	.888	.35610	.890	331.285	4	163	.000	1.886

a. Predictors: (Constant), NSI, NSU, VPN, SSA

b. Dependent Variable: RPD

Izvor: Obrada autora u statističkom paketu SPSS 20.

Analizirajući model, može se zaključiti izuzetno visoka povezanost između varijabli. Koeficijent determinacije iznosi 0,890, što je ujedno i reprezentativnost modela, pa ovim modelom je objašnjeno 89% varijabli.

Nešto manji je prilagođeni koeficijent determinacije, a on iznosi 0,888. Durbin – Waston test pokazuje malu negativnu autokorelaciju, koja iznosi 1,886, obzirom da je ova vrijednost testa približno 2, može se zaključiti da je stepen autokorelacije prihvatljiv.

Tabela 4. ANOVA test modela

ANOVA ^a					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	168.039	4	42.010	331.285	.000 ^b
1 Residual	20.670	163	.127		
Total	188.708	167			

a. Dependent Variable: RPD
b. Predictors: (Constant), NSI, NSU, VPN, SSA

Izvor: Obrada autora u statističkom paketu SPSS 20.

Količnikom prosjekom kvadrata i prosjekom reziduala dobijemo empirijsku vrijednost F testa. Na osnovu veličine uzorka i empirijske vrijednosti F testa dobijemo vrijednost značajnosti, koja u slučaju multiple regresije iznosi 0,001. Anova test testira zavisnu i nezavisne varijable u cilju utvrđivanja veze između spomenutih varijabli. (Newbold, Carslon, & Thorne, 2010)

U ovom slučaju analiza je pokazala da postoji kompatibilnost zavisne i nezavisnih varijabli, te da je ona statistički značajna. Pa se ne temelju rečenog može zaključiti da navedene varijable imaju visok stepen zavisnosti. Prema tome, postavljena hipoteza je i dokazana, tj. postoji značajna veza između zavisne i neavisnih varijabla, te je koeficijent determinacije značajan, jer je $p = 0,001 < 0,05$. (Jerković, Obhodaš, & Ilicić, 2019)

Tabela 5. Koeficijenti modela

Coefficients ^a								
Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations		
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part
(Constant)	5.094	.118		43.141	.000			
SSA	-.728	.082	-.696	-8.892	.000	-.936	-.572	-.231
1 VPN	-.286	.072	-.301	-3.985	.000	-.896	-.298	-.103
NSU	.039	.031	.034	1.248	.214	.128	.097	.032
NSI	-.234	.075	.240	3.451	.042	-.890	.035	.012

a. Dependent Variable: RPD

Izvor: Obrada autora u statističkom paketu SPSS 20.

Prema rezultatima analize, najveći negativan uticaj kao što je i pretpostavljeno ima složen sistem administracije na razvoj privrednih društava, nakon toga je utvrđeno da visoki parafiskalni nameti imaju negativan uticaj na razvoj privrednih društava. Pored toga, iz tabele se može zaključiti da nizak stepen stranih investicija ima negativan uticaj na razvoj preduzetništva. Jedini koeficijent koji se pokazao kao statistički neznačajan je nizak stepen ulaganja države u razvoj preduzetništva.

ZAKLJUČAK

Aktuelna tema kada je u pitanju složen sistem administracije i njegov uticaj na razvoj privrednih društava i preduzetništva u Bosni i Hercegovini je uvijek aktuelna tema, međutim, sa aspekta istraživanja i nauke, jako malo istražena. Iskorištene varijable, koje su prikupljene na osnovu 430 privrednih subjekata u Bosni i Hercegovini su dali rezultate istraživanja koji pokazuju, da sistem složene administracije itekako ima negativan uticaj na razvoj preduzetništva i privrednih subjekata.

Analiza je rađena primjenom multiplog regresionog modela, sistem složene administracije nije bila jedina varijabla, tu su bile još tri, a to su visok stepen parafiskalnih nameta, ulaganje države u razvoj preduzetništva i nizak stepen stranih investicija. Prema rezultatima analize, dvije varijable su pokazale izuzetno visok stepen uticaja na razvoj privrednih društava u BiH, a to su složen sistem administracije i visok stepen parafiskalnih nameta. Ove dvije varijable su pokazale izuzetno visok stepen uticaja na razvoj preduzetništva, što znači da njihovo unapređenje u vidu pojednostavljivanja sistema administracije i smanjenja parafiskalnih nameta u velikoj mjeri utiču na unapređenje razvoja preduzetništva. Nešto manji uticaj je kod smanjenja direktnih stranih investicija, ali nije zanemariv. Četvrti koeficijent je pokazao da nije statistički značajan.

Prema tome, može se zaključiti da je postavljeni cilj istraživanja ispunjen, jer je istraženo u kojoj mjeri složen zakonski sistem utiče na razvoj preduzetništva u Bosni i Hercegovini primjenom odgovarajućih statističkih modela kod analize spomenutih varijabli, gdje su rezultati išli u prilogu pretpostavci autora.

Tako je postavljena hipoteza i dokazana, od četiri analizirane složen sistem administracije je imao najveći uticaj na razvoj preduzetništva u Bosni i Hercegovini, čiji je koeficijent bio najveći.

LITERATURA

- Danovic, L., Obhodaš, I., & Jakupović, E. (2020). Istraživanje utjecaja motivacionih tehnika na kvalitetu suluga u finansijskom sektoru pomoću statističkih metoda. *Tranzicija*, 23 (45), 1 - 12.
- FIPA. (2022). *Report*. Sarajevo: FIPA.
- Gavrić, T., Obhodaš, I., & Jakupović, E. (2021). Obstacles to the Implementation of the Crown Law on the Small and Medium Enterprise Business in Bosnia and Herzegovina. *EMC Review - Economy and Market Communication Review*, 79 - 93.
- Jerković, D., Obhodaš, I., & Ilić, L. (2019). *Uvod u tržišna istraživanja*. Vitez: Sveučilište Vitez .
- Marjanović, Z. (2019). *Statistika*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Newbold, P., Carlson, W. L., & Thorne, B. (2010). *Statistika za poslovanje i ekonomiju*. Zagreb: Mate.
- Obhodaš, I., Radosavac, A., & Obhodaš, A. (2021). Application of Multiple Regression Analysis

In Order to Examine the Impact of Salaries and Pensions on the Number of Employees in the Federation of Bosnia and Quæstus Multidisciplinary Research Journal. *Timisoara Iss. 19*, 193 - 202.

Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine. (23/99, 45/00, 2/02, 6/02, 6/02, 29/03, 68/05, 91/07 i 84/08 i 63/10). *Zakon o privrednim društvima Federacije Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“.

Službeni glasnik Republike Srpske. (127/08 i 58/09). *Zakon o privrednim društvima Republike Srpske*. Banja Luka: “Službeni glasnik Republike Srpske”.

Smallbone, D., & Welter, F. (2006). Institutional Development and Entrepreneurship in a Transition Context. U C. a. Galbraith, *Developmental Entrepreneurship: Adversity, Risk, and Isolation (International Research in the Business Disciplines, Vol. 5)* (str. 37-53). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Šupuković, V., Jakupović, S., & Obhodaš, I. (2019). Modeliranje procesa upravljanja u funkciji dugoročnog ispunjavanja ciljeva u hrvatskim poduzećima. *Notitia -časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme*, 21-29.

THE IMPACT OF THE LEGAL SYSTEM FOR REGISTRATION AND OPERATION OF COMPANIES ON THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Driton Muharremi

Assistant professor, Faculty of Law, AAB University in Pristina, driton.muharremi@universitetiaab.com;
ORCID ID: 0000-0002-3042-4467

Vladimir Stojanovic

Full professor, Pan-European University Apeiron Banja Luka, vladimir.s.stojanovic@apeiron-edu.eu;
ORCID ID: 0000-0003-4972-7553

Summary: *The legal system in Bosnia and Herzegovina is very complex, and as such has a negative impact on the development of entrepreneurship. Registration of companies in developed countries takes one day, in Bosnia and Herzegovina it takes up to a month. This is not the only problem, various parapsychical levies make business more difficult, the high rate of contribution to salaries are the reasons why we have a slow process of development of companies. This process is directly related to direct foreign investments, which in comparison to Bosnia and Herzegovina, e.g. with Serbia it is up to ten times less. This work will be based on the research of the theoretical part, which is the procedure for registering the company in question, both for domestic and foreign citizens, as well as the required time period for registration. Also, in addition to the theoretical part, the paper will also have a research part, based on the available data, and what are the parameters that influence the development of entrepreneurship in Bosnia and Herzegovina. The development of entrepreneurship is largely influenced by domestic and foreign investors, as well as the created climate and work environment. These are the variables that will be taken into account when analyzing the impact of certain parameters on the development of entrepreneurship. An unavoidable variable*

in the analysis is the legal procedure for registering and operating companies. This segment is unavoidable and plays a big role for both domestic and foreign investors. The analysis will show to what extent they influence the development of entrepreneurship. As recommendations from this work, clear guidelines for improving the development of entrepreneurship in Bosnia and Herzegovina will emerge, through clearly set priorities. Regression analysis offered different coefficients of influence of certain variables, which ultimately sets priorities in the realization of certain business barriers. Therefore, the dependent variable is the development of business companies in BiH (RPD), while the independent variables are the complex administration system (SSA), high parapsychical levies (VPN), low level of state investment in entrepreneurship (NSU) and insufficient level of foreign investment (NSI). The aim of this paper is to investigate and determine in a scientifically based way how complex legislation has an impact on the development of entrepreneurship in Bosnia and Herzegovina, taking into account other business barriers, depending on the available secondary data. Therefore, the hypothesis put forward in this paper is that the complex system of registration of companies has a negative impact on the development of entrepreneurship in Bosnia and Herzegovina. The analysis was done using a multiple regression model, the system of complex administration was not the only factor, there were three more, namely a high level of parapsychical levies, state investment in the development of entrepreneurship and a low level of foreign investment. According to the results of the analysis, two variables showed an extremely high degree of influence on the development of business companies in BiH, namely a complex system of administration and a high degree of parapsychical levies. These two variables showed an extremely high degree of influence on the development of entrepreneurship, which means that their improvement in the form of simplification of the administration system and reduction of parapsychical levies greatly influence the improvement of the development of entrepreneurship.

Keywords: Registration of business companies, legal framework, model, entrepreneurship, company analysis

JEL classification: K22, K23, M13.

